

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

زمان چاپ: ۱۴۰۲/۱۱/۲۰

شماره مجوز مجله: ۸۰۴۰۰

شناسایی عوامل افت تحصیلی دانش آموزان

زینب مددی

دانشجوی کارشناسی علوم تربیتی دانشگاه آزاد اسلامی واحد چابهار

چکیده

هدف پژوهش حاضر شناسایی عوامل افت تحصیلی در دانش آموزان میباشد. در تحقیق حاضر به تناسب موضوع و به منظور شناسایی عوامل افت تحصیلی دانش آموزان از روش تحقیق توصیفی و روش جمع آوری کتابخانه ای اطلاعات استفاده می شود محقق در تحقیق توصیفی به جمع آوری اطلاعات واقعی و مفصل از پدیده مورد نظر می پردازد پژوهشگر به شناسایی و بررسی مسائل و شرایط و وقایع جاری مبادرت می کند. برخی محققان شکست را معادل افت گرفته و شکست یا افت تحصیلی را عبارت از «وقوع زودرس ترک تحصیل و تکرار پایه تحصیلی در نظام آموزش و پرورش یک کشور می دانند. امین فر (۱۳۶۵) معتقد است که جای افت تحصیلی اصطلاح «تصور در تحصیل» و یا «دلزدگی از تحصیل» را به کار برد. نیز افت تحصیلی را یک مفهوم کلی دانسته و آن را شامل «اصلا به مدرسه نیامدن، رد شدن، عدم رغبت و بی میلی به مدرسه و مواد درسی، غیب های متوالی، ترک تحصیل و کیفیت نامرغوب تعلیم و تربیت می داند». در مقاله حاضر سبک زندگی دانش آموزان از عوامل تاثیرگذار بر افت درسی، انگیزش، بی سوادی والدین، کودک همسری، استفاده از روش های آموزشی ناکارآمد، نقش برنامه درسی رابطه آنها با افت تحصیل دانش آموزان مورد مطالعه پرداخته شده است.

کلیدواژه: افت تحصیلی، دانش آموزان، کودک همسری، انگیزش، بی سوادی والدین

مقدمه

یکی از مشکلات نظام های آموزشی هر کشور، افت تحصیلی است. شکست یا افت تحصیلی، عبارت است از وقوع ترک تحصیل زودرس و تکرار پایه تحصیلی در نظام آموزش و پرورش یک کشور. یک نظام آموزشی کارآمد، کمترین افت تحصیلی و بالاترین بازدهی را دارد. به عبارت دیگر، افت تحصیلی شامل جنبه های مختلف شکست تحصیلی چون غیبت مطلق از مدرسه، ترک تحصیل دانش آموز و سال های مقرر آموزشی، تکرار پایه تحصیلی، کیفیت نازل تحصیلات دانش آموز در مقایسه با آنچه که باید باشد و کسب محفوظات به جای معلومات است (اقاقی، ۱۳۷۹).

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

نشانه های افت تحصیلی دانش آموزان

نشانه قطعی ای برای شناسایی افت تحصیلی نوجوانان و پیشگیری زودهنگام از آن وجود ندارد، اما از روی برخی علائم می توان آن را پیش بینی کرد:

- غیبت از حضور در کلاس به بهانه های متعدد
- اهمال کاری تحصیلی و لاپوشانی نقاط ضعف خود
- نشست و برخاست با دوستان ناباب و گیرافتادن در تله فشار همسالان
- افزایش گشت و گذار در رسانه های اجتماعی و اعتیاد به بازی های کامپیوتری
- ابتلا به اختلالات یادگیری یا دیگر مشکلات کاهش تمرکز و افزایش حواسپرتی
- افزایش رفتارهای ضداجتماعی و ابتلا به اختلالاتی مانند اختلال سلوک در کودکان و نوجوانان
- بی علاقه گی پنهان یا آشکار به مباحث درسی مانند چرت زدن سر کلاس یا برهم زدن تمرکز سایر همکلاسی ها

هدف پژوهش

شناسایی عوامل افت تحصیلی دانش آموزان

اهداف جزئی

- ۱- شناسایی عوامل فردی بر افت تحصیلی دانش آموزان
- ۲- شناسایی عوامل خانوادگی بر افت تحصیلی دانش آموزان
- ۳- شناسایی عوامل آموزشی بر افت تحصیلی دانش آموزان

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

ضرورت و اهمیت انجام تحقیق

برای بیان اهمیت و ضرورت تحقیق حاضر باید به این مسئله اشاره کنم که شناخت بیشتر و بهتر عوامل موثر در ایجاد افت تحصیلی می تواند به برنامه تعلیم و تربیت و متولیان امر آموزش کمک نماید تا در انتخاب چگونگی رفتار با این گونه دانش آموزان با اجرای اصول حرفه ای عمل نموده در راستای شناسایی و ارزیابی میزان افت تحصیلی بتواند نسبت به کاهش آن اقدامات تخصصی را انجام دهند و از تحمیل خسارت های سنگین مالی و فرهنگی جلوگیری کنند (سعدی پور، مطلوبی، ۱۳۹۵).

روش انجام تحقیق

در تحقیق حاضر به تناسب موضوع و به منظور شناسایی عوامل افت تحصیلی دانش آموزان از روش تحقیق توصیفی و روش جمع آوری کتابخانه ای اطلاعات استفاده می شود محقق در تحقیق توصیفی به جمع آوری اطلاعات واقعی و مفصل از پدیده مورد نظر می پردازد پژوهشگر به شناسایی و بررسی مسائل و شرایط و وقایع جاری مبادرت می کند

یافته

سبک زندگی دانش آموزان از عوامل تاثیرگذار بر افت درسی

وجود برخی اشتباهات در سبک زندگی دانش آموزان را می توان یکی از علل اصلی افت تحصیلی در دانش آموزان دبیرستانی و دانش آموزان سایر مقاطع در نظر گرفت. استفاده طولانی مدت از گوشی، گشت و گذار بیش از اندازه در فضاهای مجازی، ناتوانی در مدیریت صحیح زمان برای مطالعه، استراحت و تفریح، اهمال کاری و به تعویق انداختن انجام کارها، پرخوری یا کم خوری، پر خوابی یا کم خوابی، همه این ها می توانند بر سلامت جسم و روان دانش آموزان تاثیر منفی داشته باشند و در نهایت منجر به افت تحصیلی دانش آموز شوند.

انگیزش

طبق برخی از تحقیقات و شواهد علمی، انگیزه پیشرفت دانش آموزان نقش مهمی در کیفیت یادگیری و عملکرد تحصیلی و یا به طور کلی در ترک یا ادامه تحصیل آنها دارد (آندرمن و والترز، 2119؛ کاپارا و همکاران، 2118؛ هاردره و ریو، 2113). به عقیده اتکینسون (1981) دانش آموزان از سطوح متفاوتی از انگیزه برخوردارند و به همین علت در زندگی خود به شیوه های کاملاً متفاوتی رفتار می کنند. برای مثال، اشخاصی که از نظر نیاز به پیشرفت در سطح بالایی قرار دارند نسبت به افرادی که نیاز به پیشرفت ضعیف تری دارند، بیشتر متمایل به تحصیلات دانشگاهی، کسب نمره بالاتر و فعالیت های فوق برنامه هستند.

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

در همین رابطه، اتکینسون متذکر می شود والدین دانش آموزانی که کودکانشان را به تلاش بیشتر ترغیب می کنند و برای نشان دادن شایستگی های آنان فرصت های را فراهم می آورند، نیاز به پیشرفت کودکانشان در سطح بالایی قرار دارد اما در مقابل دانش آموزانی که سابقه شکست تحصیلی طولانی دارند و نیاز به پیشرفت در آن ها ضعیف است نوعاً موفقیت خود را به آسانی آزمون و شانس و شکست های خود را به فقدان توانایی نسبت می دهند و شکست در آینده را بیش از موفقیت در آینده می بینند و یا انتظار دارند (شارع پور 1389).

بی سوادی والدین

بیسوادی والدین یکی از عواملی است که می تواند در افت تحصیلی دانش آموزان موثر باشد. زیرا ناتوانی والدین جهت کمک به فرزندان در تحصیل و نبود پشتیبان در جهت راهنمایی فرزندان می تواند سبب سردرگمی دانش آموزان گردد. نبود اطمینان کامل مورد توجه آنچه که دانش آموزان انجام می دهند و نبود راهنما در منزل سبب می شود تا دانش آموز با اطمینان کامل نتواند پیشرفت کند. البته این مطلب کلیت ندارد و دانش آموزان با استعداد می توانند بدون راهنما نیز بسر منزل مقصود برسند. اما این موضوع مربوط به دانش آموزانی است که دارای استعداد کمتری هستند و جهت پیشرفت نیاز به یاری دهند دارند (میرپناهی ۱۳۹۵).

کودک همسری

ترک تحصیل دختران در مقاطع ابتدایی، دوره اول متوسطه و دوره دوم متوسطه به اجبار خانواده ها و اصرار برای ازدواج آنان به دلیل حاکمیت عرف، سنت و فرهنگ مردم برخی از مناطق است؛ که همین امر یکی مصادیق کودک همسری محسوب می شود. آمار ازدواج در سیستان و بلوچستان و خوزستان نسبت سایر استان ها ایران بالاست و از سویی آمار طلاق پایین است. دختران این منطقه اگرچه ممکن است از نظر جسمی و جنسی به رشد کافی برای ازدواج رسیده باشند اما به دلیل ضعف آموزش، تعصبات خانوادگی و محدودیت زنان به بلوغ فکری لازم برای همسررداری و نگهداری کودک نرسیده اند و بعد از گذشت چندسال بی میلی نسبت به ادامه زندگی در او شکل می گیرد و در نهایت به طلاق های عاطفی، خودکشی، خودسوزی، فرار از منزل و مرگ و میر مادران که از نظر جسمی آمادگی بارداری ندارند می شود. این بحران که یکی از آسیب های وارد شده به دختران است فقط به دلیل ازدواج های زودتر از موعد است

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

استفاده از روش های آموزشی ناکارآمد

استفاده از روش های آموزشی ناکارآمد و غیر متناسب با نیازهای دانش آموزان می تواند باعث ایجاد اشکال در یادگیری آنها شود. به عنوان مثال، استفاده از روش های تکراری و حفظی در آموزش ریاضی می تواند باعث عدم فهم مفاهیم و اصول این درس شود. برای حل این مشکل، استفاده از روش های فعال و مشارکتی می تواند موثر باشد. در این روش ها، دانش آموزان به صورت فعال در فرایند یادگیری شرکت می کنند و با استفاده از روش های تعاملی، مفاهیم را بهتر درک می کنند.

علاوه بر روش آموزش، استفاده از منابع آموزشی نیز می تواند تأثیر قابل توجهی در یادگیری داشته باشد. استفاده از کتاب های درسی مناسب و منابع تکمیلی مرتبط با مفاهیم و قوانین یادگیری می تواند به دانش آموزان در درک بهتر مطالب کمک کند. همچنین، استفاده از رسانه های آموزشی مانند نرم افزارهای تعاملی و ویدیوهای آموزشی نیز می تواند مفید باشد. این منابع آموزشی با استفاده از تصاویر و تمثیل ها، مفاهیم را به صورت واضح تر و جذاب تر برای دانش آموزان ارائه می دهند.

نقش برنامه درسی

برنامه های درسی اگر با نظر کارشناسان و روان شناسان تربیتی تهیه و تنظیم شوند و مطالب به طور واضح و خالی از ابهام باشند و درست اجرا شوند از عقب ماندگی احتمالی شاگردان جلوگیری خواهد شد. به عبارت دیگر، برنامه های نامنظم و بی ارتباط با یکدیگر موجب سردرگمی و اختلال در یادگیری می شوند و در نتیجه باعث افت تحصیلی می شوند. روش های تدریس نیز باید با توجه به تفاوت های فردی و شناخت کامل شاگردان به کار رود. در واقع فضای آموزشی بهتر و روش های تدریس مؤثرتر، اگر با نیازهای دانش آموزان تطبیق داشته باشد، مانع عقب ماندگی دانش آموزان می گردد. روان شناسان معتقدند بهترین روش های آموزشی آنهایی هستند که براساس نیازها و امکانات بدنی و روانی یادگیرندگان تنظیم و اجرا گردند، نه آنهایی که شاگردان را وامی دارند تا خود را با روش آموزشی خاصی سازگار کنند (پارسا، ۱۳۷۶)

نتیجه گیری

افت تحصیلی یکی از چالش های رایج در دوران دانش آموزی و خصوصاً نوجوانی است. افت نمرات درسی اگر به موقع شناسایی و برطرف نشود، اثرات منفی زیادی بر زندگی اجتماعی، شخصی و شغلی دانش آموز خواهد داشت. دانش آموزان، معلمان، خانواده و جامعه در بروز افت تحصیلی و همچنین پیشگیری و برطرف کردن آن نقش دارند: دانش آموزان باید با تجدیدنظر در برنامه ریزی درسی و افزایش تلاش خود برای حل افت تحصیلی اقدام کنند. معلمان، خانواده ها و نهادهای آموزشی باید به صورت مداوم علل افت تحصیلی نوجوانان و کودکان را بررسی کنند و برای پیشگیری و جبران شان، اقدامات لازم را انجام

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

دهند. در مقاله حاضر سبک زندگی دانش آموزان از عوامل تاثیرگذار بر افت درسی، انگیزش، بی سوادی والدین، کودک همسری، استفاده از روش های آموزشی ناکارآمد، نقش برنامه درسی رابطه آنها با افت تحصیل دانش آموزان مورد مطالعه پرداخته شده است.

راهکارهای پیشگیری از افت تحصیلی دانش آموزان

روش های زیادی برای برطرف کردن افت تحصیلی دانش آموزان وجود دارد. هر کدام از این روش ها در شرایط خاصی به مقابله با افت تحصیلی کودکان کمک می کند. استفاده مناسب و به موقع از این تکنیک ها اثرات آن ها را افزایش می دهد. مسئولیت اکثر این روش ها با معلمان است، اما خانواده نیز نقش بسیار زیادی در این زمینه دارد. راه های پیشگیری از افت تحصیلی دانش آموزان عبارت اند از:

تنظیم اهداف قابل دستیابی

تکالیف را بسته به توانایی های دانش آموزان تعیین کنید. یک دانش آموز ممکن است در درسی خوب باشد و در درس دیگری ضعیف عمل کند. در این جا معلم و والدین باید اهداف معقولی برای دانش آموز در نظر بگیرند تا جلوی زدگی او از درس گرفته شود.

ارائه تمرینات اضافی

اگر در درسی ضعیف تر عمل کردند به آن ها یادآوری کنید که با تمرینات بیشتر، حتما عملکردشان بهتر می شود. افراد به روش های مختلف و با سرعت های مختلف یاد می گیرند و این کاملا طبیعی است.

درک شرایط دانش آموز

هیچ چیزی به اندازه همدلی آدم ها را سر ذوق نمی آورد. اگر کودکان بفهمند که شما آن ها را درک می کنید و در مواقع لزوم، حاضرید بر سر موضوعاتی مانند کاهش تکالیف راه بیابید، آن ها نیز با تمام توان سعی می کنند بهترین عملکرد خود را به نمایش بگذارند.

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

تنظیم جدول زمان بندی

در تهیه یک جدول برنامه ریزی و زمان بندی تکالیف، استراحت، کار و تفریح به دانش آموزان کمک کنید. برنامه ریزی برای درس خواندن به نوجوانان کمک می کند تا زمان خود را مدیریت کنند و مسیر موفقیت در امتحانات را یاد بگیرند. در این زمینه می توانید از راهکارهایی مانند ماتریس آیزنهاور و تکنیک پومودورو برای درس خواندن کمک بگیرید.

استفاده از امتحانات آزمایشی

دانش آموزان برتر، ضریب هوشی یا سبک یادگیری منحصربه فردی ندارند، بلکه بیشتر تمرین می کنند و بیشتر امتحانات آزمایشی می دهند. طبق تحقیقات طولی چندساله، دانش آموزانی که بیشتر از تست و امتحانات آزمایشی برای محک زدن خود استفاده کرده بودند، نتایج تحصیلی بهتری گرفتند.

روش های جبران افت تحصیلی دانش آموزان نوجوان

جلوی ضرر را هر وقت بگیریم منفعت است. افت تحصیلی از آن دست چالش هایی است که با برنامه ریزی درست و درمان و «به خود آمدن حساسی» می توان جبران آن کرد. راهکارهای زیر در این مسیر به دانش آموزان کمک می کند:

طراحی برنامه روزانه مطالعه

اولین گام در جبران افت تحصیلی ساختن برنامه ای روزانه برای مطالعه است. کاهش نمرات چه به درسی خاص مربوط باشد و چه به همه دروس، باید برای جبران آن برنامه ای دقیق طراحی کرد. به عنوان مثال، می توان دفتر بولت ژورنال تحصیلی ساخت و برنامه های درسی را به صورت روزانه، هفتگی، ماهانه و حتی سالانه در آن نوشت.

تمرین عادت مطالعه برای پیشگیری از خستگی و خواب آلودگی

برخی دانش آموزان همزمان با بازگشایی کتاب، دچار خواب آلودگی هنگام مطالعه می شوند. به این دانش آموزان توصیه می کنیم که مطالعه را به بخشی از روال معمول زندگی خود تبدیل کنند. ابتدا با کتاب های جذاب تر مانند رمان شروع کنید تا به مرور، عادات مطالعه و تمرکز شما بهتر شود.

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

یادگیری مهارت های توسعه فردی دانش آموزان

آگاهی و تمرین مهارت های توسعه فردی دانش آموزان مسیر موفقیت تحصیلی را برای نوجوانان هموار می کند. برخی از این مهارت ها مانند حل مسئله، تصمیم گیری و مدیریت زمان، نقش زیادی در پیشگیری و جبران افت تحصیلی دانش آموزان ایفا می کنند.

کمک گرفتن از معلمان و مشاوران تحصیلی

اگر افت تحصیلی ناشی از عواملی مانند بی برنامه گی، ندانستن علایق و استعدادها و روش های ناکارآمد مطالعه باشد، کمک گرفتن از مشاور تحصیلی جزو بهترین راهکارها برای جبران آن است.

استفاده از فرصت تابستان برای جبران افت تحصیلی

تابستان زمان بسیاری خوبی برای رفع اشکال و تمرکز بر درس های سخت و مشکل است. دانش آموزان با برنامه ریزی برای درس خواندن در تابستان می توانند کم کاری ها و نقاط ضعف خود را در دروس مختلف پوشش دهند و پر قدرت برای سال تحصیلی پیش رو آماده شوند.

منابع

- پارسا، محمد، (۱۳۷۶) روان شناسی تربیتی، تهران، علمی، چاپ چهارم.
- سعدی پور، اسماعیل، مطلوبی، طیبه، (۱۳۹۵)، روش های پیش گیری از افت تحصیلی، انجمن اولیاء و مربیان
- کاکیا، لیدا، نگرشی نو به افت تحصیلی، تهران، افاقی، ۱۳۷۹، چاپ اول
- میرپناهی، لیلا، (۱۳۹۵)، بررسی تاثیر سطح سواد والدین بر یادگیری دانش آموزان ابتدایی شهر ایلام، فصلنامه مطالعات روانشناسی و علوم تربیتی، دوره ۲، شماره ۲، تابستان ۱۳۹۵.